

СОЦІОЛОГІЯ

УДК 316.28:316.723(477.7)

Слющинський Б. В.

МОДЕЛІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПРАКТИК НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКОГО ПРИАЗОВ'Я

Стаття присвячена дослідженню моделей соціокультурних практик населення регіону, які склалися історично, завдяки політичним, економічним та соціальним аспектам. Доведено, що даний регіон має свій специфічний тип «приазовської культури».

Ключові слова: *моделі соціокультурних практик, глобалізація, акультурація, декультурація, культурна орієнтація, система цінностей.*

Модель соціокультурних практик можна представити у вигляді певної культурної форми. У різних народів, в різні історичні періоди їх існування склалися різні культурні форми, де люди віднаходили засоби для задоволення своїх потреб. До них відносяться релігійні уявлення і обряди, філософія, мистецтво, спортивні ігри тощо. Окремі з них мають замкнутий характер і не виходять за межі вузької племінної та етнічної спільності (форми побуту, місцеві обряди та звичаї, святкові ритуали), інші набувають інтернаціонального характеру і стають формами загальнолюдської культури (філософія, наука, мистецтво). Але, якби там не було, вони створюють, так би мовити, буттєвісну обумовленість функціонування культури. Це досить специфічні культурні форми, в яких вирішується завдання збереження, відтворення і примноження соціальної інформації. Такий конгломерат культурних форм створює відповідний соціокультурний простір. Соціокультурний простір – це такий простір, в якому поєднується соціальне і культурне. Роз'єднати їх не можливо, як і неможливо визначити що переважає: соціальне чи культурне. Але соціокультурний простір можна вимірювати територіально і у часі. Адже, соціальне – це результат спільного, який виникає внаслідок свідомої взаємодії індивідів. Тобто, це реальність відносин, які створені індивідами у суспільстві. Ці відносини залежать від рівня соціалізації людини. Враховуючи те, що кожна людина є «інститутом культури», можна стверджувати, що людина одночасно є дієвим учасником творення соціального і культурного. Якщо ж розглядати культуру як ціннісні орієнтації та норми поведінки, то побачимо, що саме кожному поколінню належні своя система суспільних відносин і своя організація культури. Але суспільні відносини і культура залежать ще від дуже багатьох аспектів: території, особливостей історичного розвитку, присутності етносів, економічного та політичного стану тощо. Отже, соціокультурний простір – це соціально-культурні відносини на певній території у певний історичний час.

В Україні теж відбуваються процеси, які залежать від легітимаційних процесів: глобалізації, акультурації, декультурації, міжкультурної і внутрішньо-культурної комунікації тощо. Крім цього в Україні, як поліетнічній державі, переплітаються різноманітні культурні форми – національні, етнічні, політичні, соціальні, культурно-освітні, релігійні, професійні, локальні, регіональні, групові, сімейно-побутові, особистісні та ін., які вже мають, отримали чи прагнуть отримати легітимність і продукуватися у відповідних соціокультурних

практиках.

Отже, мета даної статті дослідити чинники, що впливають на формування моделей соціокультурних практик населення українського Приазов'я. Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити наступні завдання:

1. Визначити основні теоретичні підходи до аналізу культурної діяльності людей у різні періоди розвитку суспільства.

2. Виявити культурні форми населення регіону та їх вплив на формування моделей соціокультурних практик. У статті використані матеріали емпіричного дослідження, проведеного кафедрою політології, філософії та соціології Маріупольського державного університету в рамках комплексної теми «Моделі соціокультурних практик населення українського Приазов'я» (номер державної реєстрації № 0110U007580).

Як відомо, необхідною умовою існування культури є засвоєння її індивідом. Індивід, засвоюючи культуру, отриману від попередніх поколінь, зберігає і розвиває інформаційно-знаковий зміст суспільного життя (культурні форми), дещо трансформуючи, використовує їх у повсякденній діяльності. Культуру він засвоює упродовж всього свого життя як стихійним шляхом (у процесі повсякденних життєвих практик), так і внаслідок спеціалізованої діяльності (освіти, виховання, самоосвіти тощо). Причому, культура засвоюється індивідом не в повному обсязі, що навряд чи було б можливим, а вибірково [1, с. 187]. По відношенню до культури індивід одночасно виступає в 4-х іпостасях: як продукт культури, споживач культури, творець культури і транслятор культури.

Для дослідження особливостей та результатів засвоєння культури індивідом, розповсюдження культурних форм і соціокультурних практик серед населення регіону можна використати низку теоретичних конструктів, таких як: культурна діяльність, культурний рівень, культурні орієнтації, особливості культурної диференціації, соціокультурні ідентифікації, соціокультурні практики.

Під *культурною діяльністю* розуміють «соціальну діяльність людей, що спрямована на створення, засвоєння, розповсюдження культурних цінностей суспільства» [2, с. 119]. У широкому аспекті *культурна діяльність* виступає у якості «зрізу» будь-якої соціальної діяльності людей, у вузькому – це діяльність із споживання продуктів культури. Тут її зводять до культурно-дозвілдової діяльності (читання книг, перегляд телепередач, відвідання театру, кінотеатру тощо).

Сьогодні в Україні аспекти культурної діяльності досліджуються Інститутом соціології НАН України (Л. Скокова, Л. Аза, О. Вишняк, Н. Костенко, М. Наумова, А. Ручка, Л. Рязанова та ін.). Культурна діяльність для різної спільноти і різного періоду її розвитку – різна, і тут вчені намагаються розглянути культурний рівень її розвитку, під яким, зазвичай, розуміють «міру розвитку сутнісних сил соціального суб'єкта, досягнутого в результаті його культурної діяльності» [2, с. 586]. *Культурний рівень* відображає міру залучення індивіда (групи) до духовних здобутків та досягнень (цінностей, ідей, знань, умінь, навичок), накопичених людством. Такий підхід теж досить широкий. Тут не дається пояснення, що розуміється під здобутками, до чого залучатись, або яким чином структурувати здобутки, щоб досліджувати процес та особливості їх засвоєння [3, с. 187–192].

Як бачимо, наведені поняття та конструкти зосереджені здебільшого на кількісній, ніж якісній стороні процесів засвоєння культури індивідом. Цілком очевидно, що кожна людина будь-яку інформацію може сприймати по-різному, і сприйнята інформація може викликати різну реакцію. Напр., одна людина може перечитати безліч книжок, переглянути безліч кінофільмів, що пропагують певні цінності та ідеали, і не «сприйняти» їх (не змінити своїх поглядів чи переконань), а інша – змінює їх миттєво. Тому, на наш погляд, перш ніж перейти до дослідження розповсюдження культурних форм і соціокультурних практик серед населення регіону, потрібно розглянути спрямованість індивіда на засвоєння культурного

змісту – *культурні орієнтації*. У залежності від *культурних орієнтацій* і відбувається сприйняття, засвоєння та розповсюдження культурного змісту. Дане поняття розглядається як зарубіжними, так і сучасними українськими вченими. Напр., американський соціолог Т. Парсонс вважав, що *культурна орієнтація* є не тільки тим «фільтром», крізь який культура сприймається, але й регулятором людської діяльності та поведінки [4, с. 462].

Деякі вчені, зокрема російські (А. Андреев та ін.), поняття культурних орієнтацій зводили до ставлення індивіда до культури, виводили еталон «культурної людини», культурну компетентність (поінформованість) щодо діячів та творів культури, спрямованість на ті чи інші канали культури (кіно, література, музика тощо) [5], а також культурну практику (діяльність із споживання культури) [6]. Таке розуміння культурних орієнтацій – акцентуація все ж таки на зовнішніх, а не на внутрішніх аспектах культурного орієнтування.

Отже, порівнявши інтерпретації поняття «*культурні орієнтації*», що мають місце у вітчизняній та західній соціології, бачимо, що кожен з названих авторів вкладає в це поняття різний зміст в залежності від системи наукових поглядів, а також мети і завдань дослідження. Але все ж виходячи із викладеного, можна сказати, що *культурні орієнтації* – це *спрямованість індивіда на певний культурний зміст (норми, цінності, смисли, символи), канали культури (кіно, театр, літературу тощо), види і форми культурної практики (діяльності із засвоєння культури)*. Змістовна компонента культурних орієнтацій є ключовою, функціональна ж і поведінкова – підпорядкованими їй. Індивід організовує свою взаємодію за допомогою культурних орієнтацій, котрі виступають у якості певної суб'єктивної системи координат, в просторі якої він оцінює й сприймає культуру. Культурні орієнтації формуються не випадково, вони є результатом взаємодії культури і особистості і тому формуються та видозмінюються протягом усього людського життя під час соціалізації та інкультурації. Саме вони відповідальні за те, в якому напрямі здійснюватиметься соціальна адекватність та культурна компетентність індивіда. *Культурні орієнтації* впливають на створення *культурних моделей*, їх збереження та розповсюдження.

На особливості *культурних моделей* перш за все впливають: етнонаціональний склад населення, політика «політиків» щодо «рівності» всіх «членів» суспільства, тривалість перебування етнонаціональних груп на даній території та умови, за яких вони сюди потрапили, відчуття «безпеки», можливість спілкуватися рідною мовою, можливість використовувати надбання культури своїх предків тощо. Всі, перелічені, чинники і створюють певний конгломерат, який у свою чергу і лягає в основу культурних форм регіону.

Регіон українського Приазов'я має багату історію. Зокрема, тут наявне поєднання різних культур, які не сприяли рівноправному формуванню домінуючої культури, а швидше, вона була нав'язана політичною системою. Це спричинило певні відносини між різними національностями та етнічними групами (поділ на «своїх» і «чужих»), тобто населення Приазов'я розрізняється наявністю в ньому багатьох «*сегментарних моделей*» (різні: культура, релігія, мова, етнічний склад, ідеологія тощо) [7, с. 38].

Проаналізуємо як одні національності ставляться до інших на підставі соціологічного опитування, проведеного серед населення українського Приазов'я (м. Маріуполь, селища: Сартана, Старий Крим, села: Талаковка, Гнутово, Мала Янисоль, Мангуш, Урзуф, Ялта: n = 1400) У регіоні мешкають представники 104 національностей та етносів. Досліджувались найбільші етнонаціональні групи: українці, росіяни, греки, німці та євреї. Слід зазначити, що дане опитування проводилось в період «між виборчого затишку», коли політики не впливають на загострення міжнаціональних і міжетнічних відносин (рис.1).

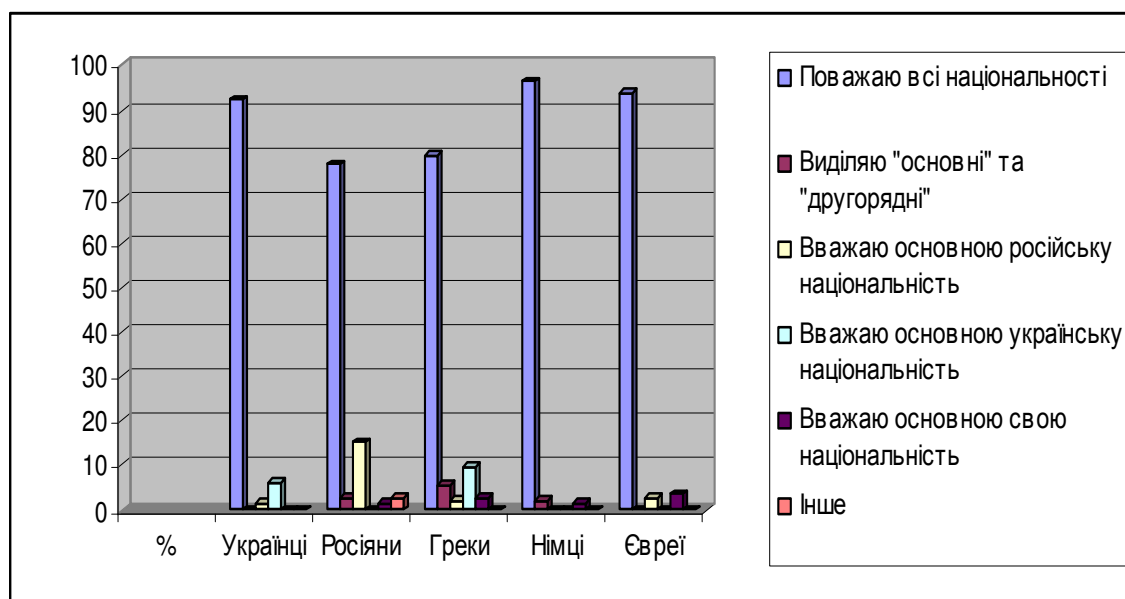

Рис. 1. Ставлення представників однієї національності до іншої

Як показали результати дослідження, представники української національності (92,3%) в основному поважають інші національності, за невеличким винятком: 1,3% вважає «основною» російську, а 6,2 – українську національність.

Представники російської національності теж в основному поважають інші національності (77,8%), але 2,8% виділяють «основні» та «другорядні» національності. Ще 16,6% вважають «основною» російську національність, а 2,8% вважає, що національність не впливає на якісні характеристики людини.

Більшість представників грецької національності теж поважає «всіх» (79,9%), але 5,5% поділяє національності на «основні» і «другорядні». Крім цього 2,1% вважає основною російську національність, 9,7% – українську, а 2,8% – свою.

Абсолютна більшість представників німецької національності поважають інші національності (96,5%). Але 2,1% вважає, що в регіоні існують «основні» і «другорядні» національності, а 1,4% вважають основною свою національність.

Більшість представників єврейської національності теж поважають всі національності (93,8%). Але 2,7% респондентів вважає «основною» російську національність, а 3,5% – свою.

Отже, найбільший відсоток тих, хто поважає інші національності, складають німці (96,5%), потім євреї – 93,8%, українці – 92,3%, греки – 79,9% і росіяни – 77,8%. Як бачимо, здебільшого в регіоні толерантне ставлення до представників інших національностей. Але людина пристосовується до обставин по-різному і тому створюється деяка розбіжність у поглядах. Така розбіжність складалася історично під впливом політики держави та історичних, соціальних, економічних тощо факторів, які і сьогодні надто сильно впливають на соціальні відносини і створюють відповідні культурні форми, розподіляючи людей на «своїх» і «чужих» чи «основні» національності та «другорядні». Через це, очевидно, в українському Приазов'ї немає об'єднаного однією ідеєю і метою населення. Це досить строката різноманітність, де маленькі угруповання «своїх» і «чужих» змушено існують, не «підтримуючи» один одного. Дану думку підтверджують відповіді респондентів на запитання: «У якості кого Ви сприймаєте представників іншої культури?» (Див. рис. 2).

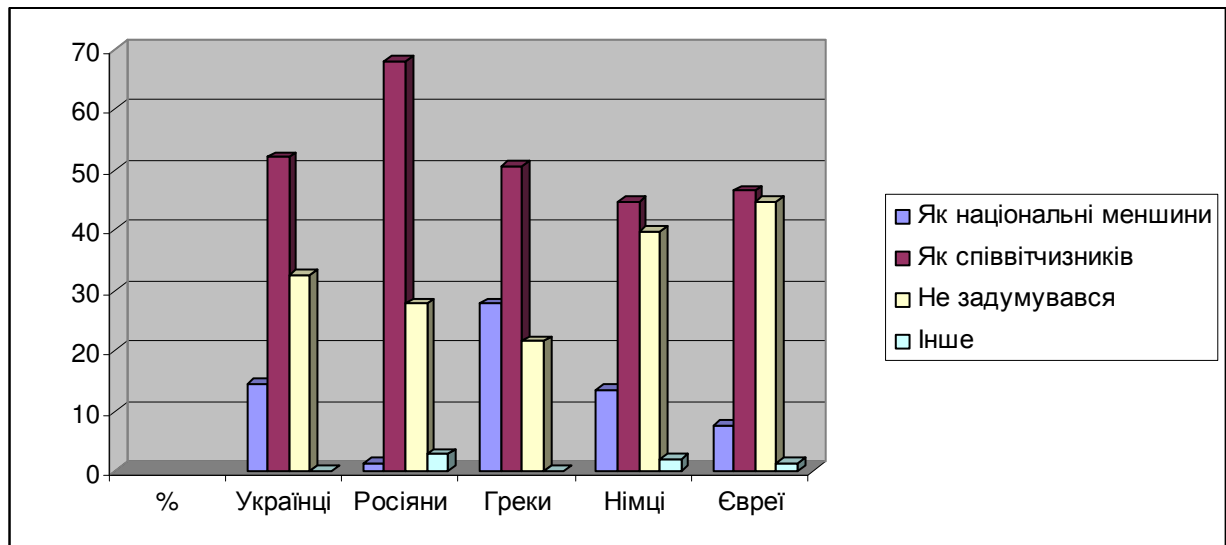

Рис. 2. Сприйняття представниками однієї культури представників іншої культури

Дослідження показали, що більшість населення українського Приазов'я вважає представників інших національностей співвітчизниками, а саме: росіяни – 68,0%; українці – 52,1%; греки – 50,7%; євреї – 46,0% і німці – 44,5%. Багато представників етнонаціональних груп просто не задумувались над цією проблемою: німці – 39,7%; євреї – 36,7%; українці – 32,6%; росіяни – 27,7% і греки – 21,6%, але є й такі, хто сприймає представників інших національних культур у якості національних меншин, а саме: греки – 27,7%; українці – 14,5%; німці – 13,5%; євреї – 7,4% і росіяни – 1,3%. Представники трьох національностей (росіяни, німці і євреї) висловили іншу думку.

Отже, можна зробити висновок, що населення Приазовського регіону в основному сприймає представників інших етнонаціональних груп як співвітчизників. Але слід зазначити, що під час міжкультурної комунікації у реципієнта складається відповідне ставлення до іншої, «чужої» культури. За таких умов, сприйняття «чужої» культури визначається національно-специфічними відмінностями. При цьому зіткнення з «чужою» культурою завжди набуває подвійного характеру: з одного боку, воно викликає у людини відчуття дивного, незвичного стану, почуття недовіри, настороженості; з іншого – виникає почуття дивування, симпатії, цікавості до форм та проявів чужої культури. Але за тривалий час спільного існування, «стираються» деякі грані такого дивування, настороженості тощо і тоді людина адаптується і ніби «зростається» із запропонованими умовами життя (дифузія). Зміни відбуваються лише тоді, коли будь-хто штучно зіштовхує між собою етноси. Це означає, що все-таки етнонаціональні проблеми існують, але вони приховані і досить легко збуджуються, а тому й використовуються політиками (угрупованнями) для отримання певних дивідендів під час своїх виборчих «ігор», або щоб отримати підтримку, з тих чи інших, потрібних зацікавленій стороні, позицій.

Розглянемо як етнонаціональний склад населення вплинув на створення сімейних груп (Див. рис. 3).

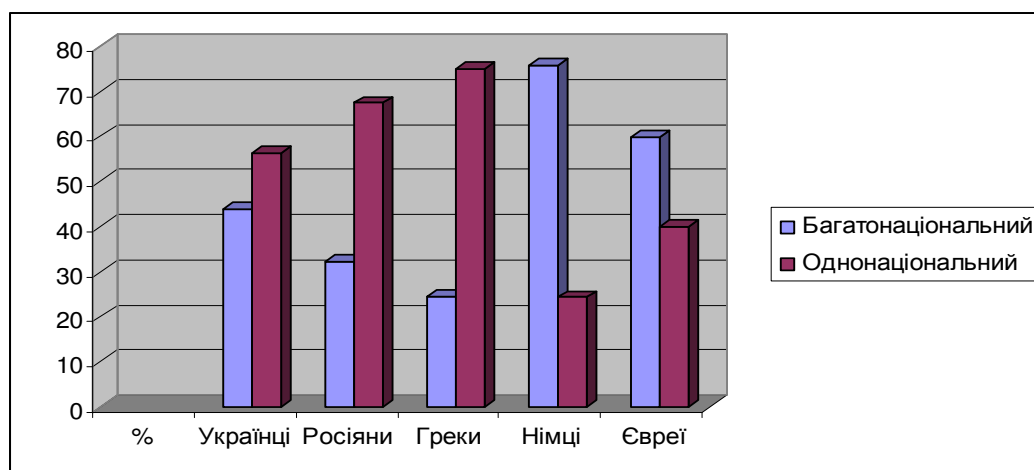

Рис. 3. Етнонаціональний склад сімей

Результати цього соціологічного дослідження свідчать про те, що найбільше однорідних сімей у греків (75,0%). Далі у росіян (67,4%), українців (56,2%), євреїв (40,1%) і німців (24,3%). Багатонаціональні сім'ї утворювались у представників різних національностей. Але найбільше їх у німців (73,6%), причому: з представниками російської національності (42,4%), з українцями – 29,2%, греками і євреями – по 2,1%. За ними ідуть євреї (59,8%). Тут переважають шлюби з українцями (24,8%), з росіянами (23,9%), з греками – 8,0%, і з болгарами – 3,1%. Українці (43,7%), зареєстрували шлюби: 21,5% – з росіянами, 18,7% – з греками і 3,5% – з поляками. Росіяни (36,4%): з українцями – 25,3%, з греками – 5,5%, з білорусами – 1,4%. Греки (24,6%): з українцями – 16,6%, з росіянами – 8,0%.

Як бачимо, сучасна спільнота українського Приазов'я, характеризується багатьма диференціаціями. Це не тільки етнонаціональні та етномовні диференціації, а й локально-регіональні, конфесійні, етнокультурні, політико-ідеологічні та ін. Усі вони є підставою для існування в населення українського Приазов'я різноманітних культурних форм. Якщо такою формою виступає якась конфесія, то це означає певне її відокремлення від інших конфесій, а також певну однаковість існування усіх її членів без жодної внутрішньої диференціації. Саме це створює межі, які відокремлюють «свою» конфесію, етнічну групу чи мову від інших, «чужих». Усвідомлені розмежування поміж «своїми» та «чужими» є тим підґрунтям, на якому індивідуальні члени соціуму, колективні його угруповання набувають відчуття «ми – вони», що дозволяє їм більш-менш впевнено орієнтуватися серед багатьох реальних чи уявних спільнот. Це впливає і на відповідні соціокультурні практики населення регіону, їх інтенсивність та динаміку.

Як же населення досліджуваного регіону проводить свій вільний від роботи (навчання) час. Порівняння отриманих відповідей дає змогу визначити характер культурних занять респондентів, їх участь у культурному житті (див. табл. 1).

Наведені дані показують, що найбільше часу мешканці Приазов'я незалежно від етнонаціональної належності віддають регулярному читанню газет та журналів (48,4%), читають їх не регулярно – 36% і не читають – 15,6%. Також основним видом проведення культурно-дозвіллевих занять є перегляд телепередач, а саме: проглядають телепередачі щоденно чи декілька разів на тиждень 47,5%, рідко (щомісячно чи декілька разів на рік) – 36% і не дивляться – 16,5%. Читають художню літературу – 40% населення (в основному пенсіонери, інтелігенція, студенти та школярі). Слід відзначити, що у формулярах бібліотек працівники провідних галузей народного господарства (металургія та машинобудування) майже не числяться (2,8%).

Таблиця 1

Інтенсивність культурно-дозвіллевих занять населення українського Приазов'я у 2012 – 2013 роках, (n=1400, %)

Перелік занять	Займаються часто (щоденно чи декілька разів на тиждень)	Займаються рідко (щомісячно чи декілька разів на рік)	Не займаються зовсім
Домашні види культурно-дозвіллевих занять			
Перегляд телепередач	47,5	36,0	16,5
Читання газет, журналів	48,43	36,0	15,57
Читання художньої літератури	40,0	27,0	33,0
Прослуховування радіо	39,06	23,0	37,94
Прослуховування музики (платівки, диски тощо)	28,93	16,7	54,37
Перегляд відео	18,6	21,5	59,9
Активні (домашні та поза домашні) види культурно-дозвіллевих занять			
Цілеспрямоване слухання класичної музики	1,4	1,2	97,4
Цілеспрямоване слухання естрадної музики	25,8	53,12	21,08
Слухання джазової музики	1,1	1,0	97,9
Домашнє музичення	3,8	2,2	94,0
Художня творчість (написання музики, віршів, пісень)	2,1	9,37	88,53
Публічні види культурно-дозвіллевих занять			
Відвідування церкви та інших культових закладів	12,3	42,0	45,7
Відвідування кінотеатрів	4,0	23,0	73,0
Відвідування театрів	1,0	17,0	82,0
Відвідування концертів, виставок, галерей	1,0	18,0	81,0
Відвідування музеїв	1,0	14,0	85,0
Участь в аматорських гуртках	1,2	3,0	95,8
Публічні види спілкування та відпочинку			
Відвідування клубів, дискотек	6,7	7,4	85,9
Відвідування нічних клубів та ресторанів	1,5	12,0	86,5
Відпочинок на природі, туризм	1,0	43,7	55,3
Всього	$\Sigma x = 14,3$	$\Sigma x = 20,4$	$\Sigma x = 65,3$

Кількість тих людей, котрі читають художню літературу рідко складає 27% і 33% не читають її зовсім. Із домашніх видів культурно-дозвіллевих занять досить вагоме місце займає прослуховування музичних радіопередач (39,1%) – це в основному пенсіонери, 23% прослуховує радіопередачі рідко і 37,9% взагалі цим не займаються.

Стосовно прослуховування платівок, дисків тощо, то тут картина повинна нібито змінитися в бік збільшення, але, як показують дослідження, регулярно прослуховують музику на платівках чи дисках всього 28,9% населення (в основному молодь), 16,7% – слухають рідко і 54,4% – взагалі не слухають. Регулярний перегляд відеокaset чи компакт-дисків 18,6% населення Приазов'я. Дивляться їх рідко 21,5% і не дивляться зовсім – 59,9%.

Із активних (домашніх та поза домашніх) видів культурно-дозвіллевих занять найбільше часу мешканці даного регіону віддають регулярному цілеспрямованому слуханню естрадної музики (25,8%) – це в основному молодь, 53,1% слухає рідко і 21,1% не слухає зовсім. Ще 3,8% населення займається домашнім музиченням регулярно, 2,2% – деколи. Художньою творчістю (написання музики, віршів, пісень) займаються регулярно 2,1% населення, рідко – 9,37% (в основному ті, хто звик у віршованій формі вітати друзів із знаменними датами), не займається зовсім – 88,53%. Цілеспрямованим прослуховуванням класичної музики регулярно займається 1,4% населення, рідко – 1,2%, не займається зовсім – 97,4%. Регулярним слуханням джазової музики займається 1,1% населення, рідко – 1,0%, не займаються зовсім – 97,4%.

Щодо публічних видів культурно-дозвіллевих занять, то найбільш популярними є регулярно відвідування церкви та інших культових закладів (12,3%). Не регулярно відвідує ці заклади – 42% і не відвідує зовсім – 45,7% населення Приазов'я. Кінотеатри відвідують регулярно 4% населення, не регулярно – 23% і не відвідують зовсім – 73%. Театри регулярно відвідує 1% населення, слід зазначити, що це одні і ті ж люди (публіка закладу), 17% відвідує не регулярно і 82% – не відвідує зовсім. Виставкові зали, концерти та галереї регулярно відвідує також 1% населення, не регулярно відвідує 18% і 81% не відвідує зовсім. Відвідування музеїв населенням теж не часте: регулярно відвідує 1%, рідко – 14% і 85% – не відвідує. 1,2% мешканців приймають постійну участь в аматорських колективах, рідко – 3% і не приймають зовсім 95,8%.

Стосовно публічних видів спілкування та відпочинку, то, 6,7% мешканців відвідують клуби та дискотеки регулярно, рідко – 7,4% і 85,9% – не відвідують зовсім. 1,5% відвідує нічні клуби та ресторани постійно, 12% – рідко і 86,5% – не відвідує зовсім. 1% мешканців регіону постійно виїжджають на природу, 43,7% – рідко і 55,3% – зовсім не виїжджають.

Таким чином, можемо визначити типи конфігурацій соціокультурних практик, притаманних населенню українського Приазов'я за критерієм залучення до участі в культурі. На думку українського соціолога Л. Скокової, таких груп може бути три: культурні ізолянти, частково залучені до участі в культурі і культурно активні [8, с. 261–262].

Перша група становить 65,3% опитуваних (за етнопонаціональними ознаками суттєвих відмінностей немає) і характеризуються ізолюваністю від участі в культурі (крім деяких контактів з мас-медіа). Представники цієї групи – «культурні ізолянти» – не бувають у кінотеатрах, концертних залах, театрах, музеях тощо, не відвідують повністю або відвідують декілька раз на рік церкву та інші культові заклади, дуже рідко читають художню літературу, рідко слухають музику. До такого типу можна віднести сільське населення, людей старшого віку, осіб з низьким рівнем освіти та культури, тих, хто оцінює свій матеріальний стан як низький і дуже низький.

Друга група – «частково долучені до участі в культурі» – становить 20,4% за опитуванням. Від представників першої групи вони відрізняються схильністю до контактів з аудіовізуальними носіями культури – прослуховуванням музики (кожного дня чи рідше), перегляд відеофільмів (декілька разів на місяць), а також читання літератури – декілька разів

на місяць і менше. Такого типу соціокультурні практики більш характерні для чоловіків незалежно від етнопонаціональної належності, аніж жінок, респондентів молодшого віку, мешканців міста, осіб із загальною й середньою спеціальною освітою, таких, що не мають сім'ї, осіб з вищим, за самооцінкою доходом (середнім і вище середнього).

До **третьої групи** (14,3%) увійшли респонденти, яких можна назвати «*культурно активними*». Вони декілька разів на рік відвідують концертні та виставкові зали, театри, музеї, кінотеатри, з такою ж інтенсивністю переглядають відео; декілька разів на рік або щотижнево відвідують церкву чи інші культові заклади; декілька разів на тиждень і частіше читають літературу й слухають музику. Цей тип соціокультурних практик розповсюджений насамперед серед молоді незалежно від етнопонаціональної належності (17%) і осіб середнього віку (30–54 р.) – 9%; серед тих, хто не має сім'ї (15%); серед осіб із середнім – за самооцінкою – матеріальним рівнем (18%). Серед жінок, прихильниць цих соціокультурних практик, – 12%, а серед чоловіків – 4,5%; міського населення – 24,5%, людей із незакінченою вищою та повною вищою освітою – 12%.

Інтенсивність контактів з мас-медіа. Як показали чинні дослідження, більша частина респондентів незалежно від етнопонаціональної належності не байдужа до засобів масової інформації (92,8%). Близько 91% щоденно, або декілька разів на тиждень продивляється телепередачі; 76,5% – слухає радіопередачі (в основному люди старшого та похилого віку – 98%). Щодо преси, то її найбільше читає міське населення (78,3%), менше – сільське (20,0%). Сільське населення переважно слухає радіопередачі. Це, на нашу думку, викликано постійною зайнятістю своїм господарством.

Типи включеності у комунікацію. Проведений аналіз дає змогу виділити декілька типів включеності населення українського Приазов'я у комунікацію за інтенсивністю контактів з основними мас-медіа.

Перший тип характеризується *зорієнтованістю на засоби масової комунікації в цілому* і досить високим рівнем інтенсивності контактів з ними. Представники цієї групи не рідше одного разу на тиждень читають пресу, майже щодня слухають радіо й дивляться телепередачі. Це переважно чоловіча частина населення. Такий тип найбільш розповсюджений серед більш освічених осіб, працівників, інтелігенції, викладачів, студентів, учнів (44,9%). Якщо виокремити тих, хто зорієнтований на *прослуховування радіо і перегляд телепередач*, то вони становлять 86,5% від названої кількості респондентів. Велика частка з них – мешканці сіл та селищ. Отже, можна сказати, що сьогодні значно зросла зорієнтованість населення на участь у комунікації в цілому. Зокрема, вона досить активно зросла в останній час у зв'язку з нестабільністю політичної ситуації в країні. Інший тип складають респонденти, що *зорієнтовані на низький рівень контактів із засобами масової інформації*. Їх в регіоні налічується 8,7%. Це в основному пасивна частина населення, яка отримує інформацію від так званих «інформаторів». В основному це старші люди, переважно після 60 років (пенсіонери, удівці, мешканці сіл, люди з початковою освітою).

Культурно-дозвіллєві практики і матеріальна диференціація населення українського Приазов'я. Загальновідомо, що зміни економічного устрою суспільства, обумовлені прагненням побудувати ринкову економіку в країні, привели до прогресуючого зниження матеріального рівня переважної більшості українських сімей. За умов кризової економічної ситуації, до якої додалась ще й політична криза, якість життя і соціальне самопочуття багатьох людей катастрофічно погіршилися. Про це свідчить, зокрема не участь у діях, заняттях, пов'язаних із задоволенням потреб, які вважаються нормальними та звичайними у даному суспільстві чи певній соціальній групі. Змістовний відпочинок, підвищення інтелектуального і професійного рівня потребують відповідних ресурсів – вільного часу, коштів, які більшості населення України взагалі і українського Приазов'я, зокрема, на сьогодні не доступні.

Дослідимо періодичність відвідування концертів (див. табл. 2.)

Таблиця 2

Періодичність відвідування концертів
(n=320, %)

Частота	Вік, стать							
	До 18 років		19–20		21–25		26–40	
	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.
Часто	12,5	12,5	-	25,0	37,5	25,0	50,0	50,0
Рідко	75,0	87,5	62,5	50,0	50,0	75,0	37,5	50,0
Не відвідую	12,5	-	37,5	25,0	12,5	-	12,5	-

Виходячи із результатів опитування, можна сказати, що найбільша активність відвідування концертів починається з 26 років (50%), але дуже великий відсоток респондентів відвідує концерти рідко, найбільше це відноситься до віку, який сягає 25 років, і невеликий відсоток респондентів, які зовсім не відвідують концерти. Наведені дані говорять про те, що концерти відвідуються найбільше тоді, коли людина вже набула певної сталості у своєму житті.

До якого рівня культури відносять себе мешканці українського Приазов'я? (Див. табл. 3).

Таблиця 3

Рівень культури населення українського Приазов'я
(n=1400, %)*

Показник рівня	Вік, стать							
	До 18 років		19-20		21-25		26 і більше	
	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.
Високий	-	-	-	-	-	-	-	25,0
Середній	50,0	37,5	37,5	37,5	62,5	37,5	87,5	37,5
Низький	50,0	62,5	62,5	62,5	37,5	62,5	12,5	37,5

Дані показують, що тільки жіноча частина респондентів, і то лише після 26 років вважає його високим (25%), більшість респондентів у віці до 20 років вважає його низьким, і тільки з 21 року – середнім. Як бачимо із попереднього дослідження, пік відвідування саме припадає на вік від 26 років.

Отже, на формування культурних моделей і соціокультурних практик серед населення регіону впливають багатонаціональний склад, загальна (домінуюча) культура населення, культурна орієнтація, система цінностей, культурна діяльність, можливість долучення до культурних надбань, можливість відвідувати концерти, театри, кінотеатри, що залежить від культурно-освітнього рівня, процесів маркетизації, демократизації та глобалізації, які відбуваються в Україні та світі, а також політичних, економічних та соціальних чинників. Саме останні чинники формують модель «регіональної культурної бідності», адже в регіоні зниження соціокультурних практик прямо пропорційне погіршенню матеріального становища населення.

Список використаної літератури:

1. Слюсаревський Н. М. Культурні орієнтації як об'єкт дослідження / Н. М. Слюсаревський // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: зб. наук. пр. – Харків : Видавничий центр ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2005. – С. 187–192.

* Національність не має визначальної ролі.

2. Российская социологическая энциклопедия / [под общ. ред. акад. РАН Г. В. Осипова]. – Москва : НОРМА-ИНФРА, 1999. – 672 с.
3. Слюсаревський Н. М. Культурні орієнтації як об'єкт дослідження / Н. М. Слюсаревський // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. пр. – Харків : Вид. центр ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2005. – С. 187–192.
4. Парсонс Т. О структуре социального действия / Т. Парсонс. – 2-е изд. – Москва : Академ. Проект, 2002. – 880 с.
5. Андреев А. Российский студент в пространстве культуры [Электронный ресурс] / А. Андреев. – Режим доступа : <http://www.moskvam.ru/2004/03/andreev.htm>.
6. Андреев А. Студент и культура: информация к размышлению [Электронный ресурс] / А. Андреев. – Режим доступа : http://rudiplom.ru/articles/Student_i_kultura_informatsia_k_razmyshleniyu.htm.
7. Лейпхарт А. Демократия в многосоставных обществах: сравнительное обследование / А. Лейпхарт. – Москва : Аспект Пресс, 1997. – 238 с.
8. Скокова Л. Актуальні культурні практики населення України / Л. Скокова // Соціокультурні ідентичності та практики. – Київ : Ін-т соціології НАН України, 2002. – С. 259–289.

Sliushchinskiy B. V.

MODEL OF SOCIO-CULTURAL PRACTICES FOR EXAMPLE UKRAINIAN AZOV

The article investigates patterns of social and cultural practices of the region, which evolved historically, due to political, economic and social aspects. It is proved that the region has its own specific type of "Azov culture."

Keywords: models of social and cultural practices, globalization, acculturation, dekultratsiya, cultural orientation, values.

УДК 316.613-057.875

Терпан В. В.

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО СТУДЕНТСТВА

У статті аналізується сутність соціокультурних практик сучасного студентства. Також досліджуються особливості культурного споживання та показники формування соціокультурних практик сучасної студентської молоді.

Ключові слова: соціокультурні практики, культурно-дозвілєві практики, соціокультурний капітал, габітус, культурне споживання.

У сучасному стрімко мінливому світі при постійному зростанні обсягів інформації, що вимагає підвищення професіоналізму та накопичення нових знань, істотно зростає роль студентства. Розуміння цього стимулює нове ставлення до молодого покоління, яке є найважливішим ресурсом розвитку суспільства. Дослідницький інтерес до студентства сьогодні детермінується як демографічними та інтелектуальними характеристиками даної соціальної спільноти, так і тим, що за характером своєї діяльності, поглядами, ціннісними орієнтаціями та соціокультурними практиками воно дуже близьке до такої соціальної групи,